

1. ZAJC U RIJECI (1832-1850)

1832

Rijeka

1850

Milano

1855

Rijeka

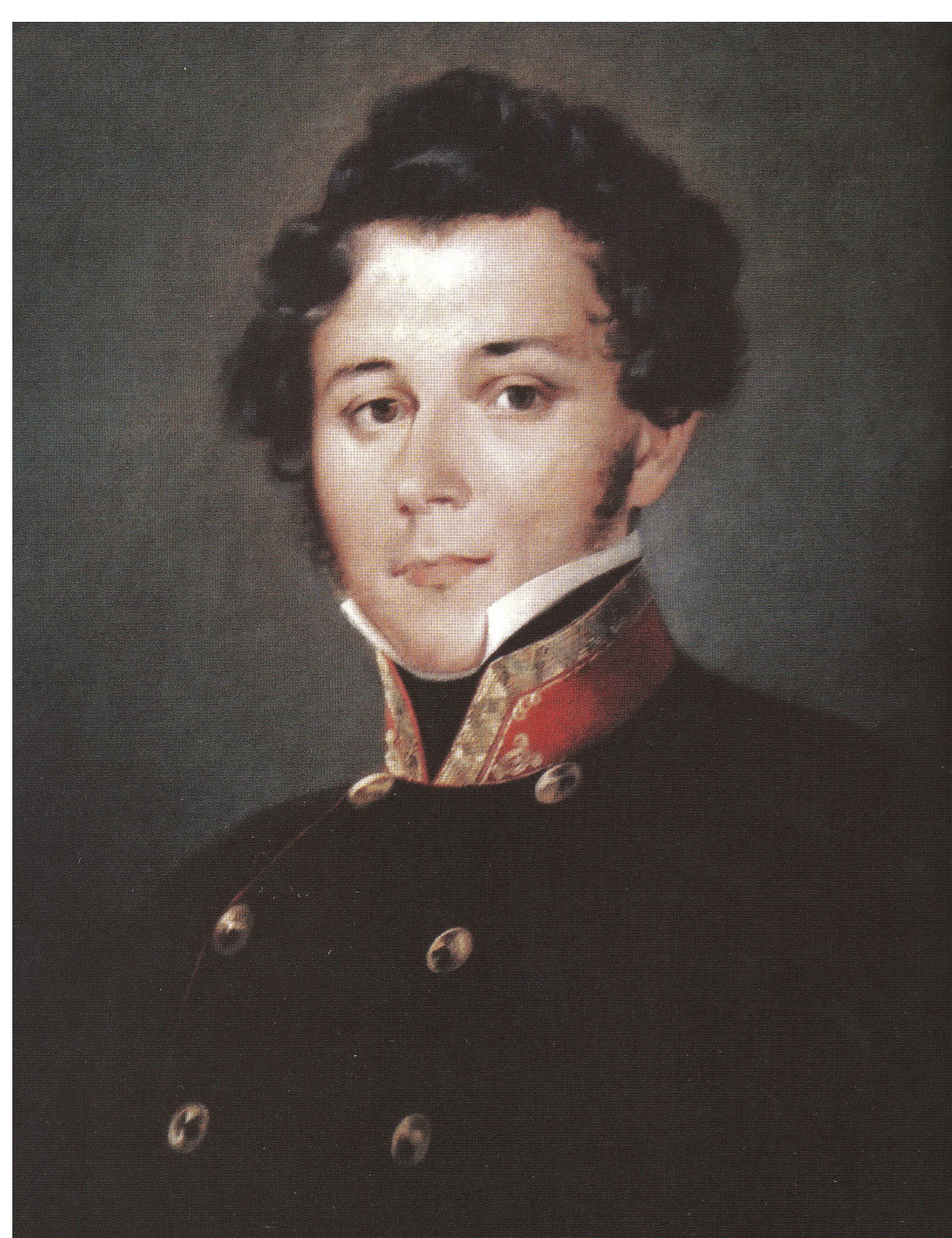
1862

Beč

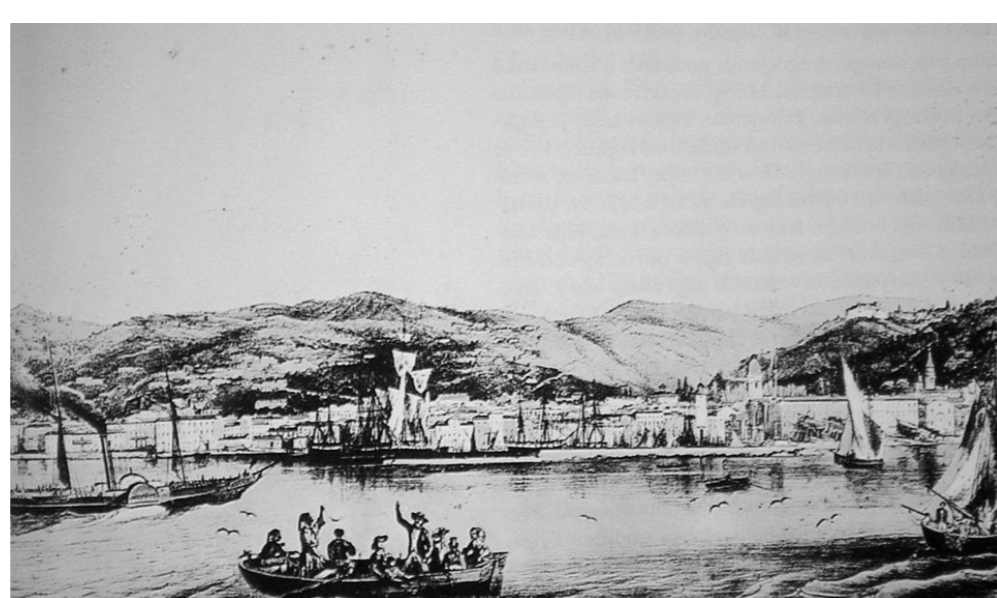
1870

Zagreb

1914

Ivan (Johann) Nepomuk Zagicz (Zajitz)

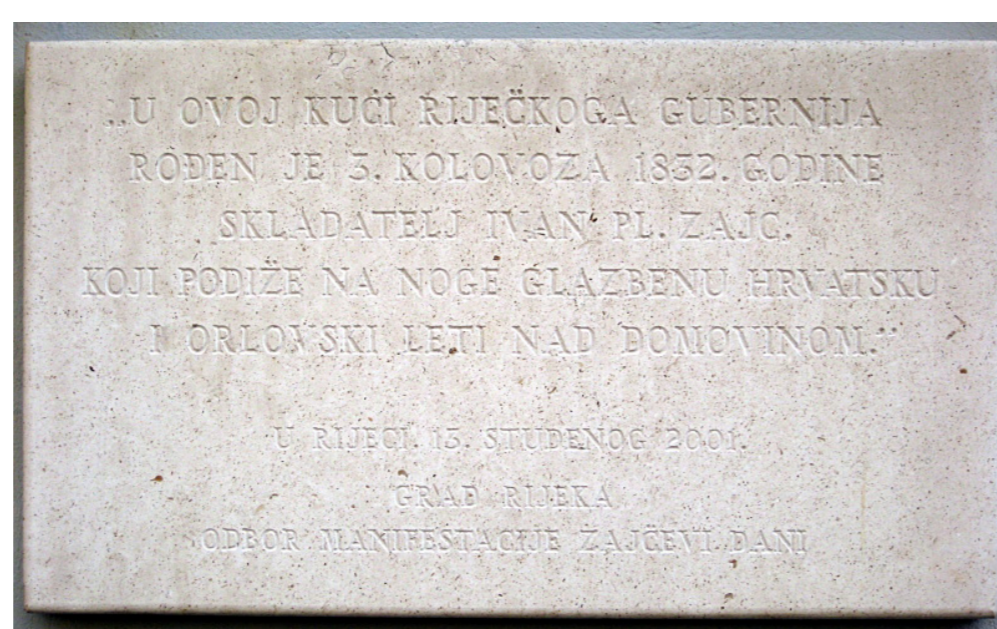
Rijeka sredinom 19. stoljeća

Adamićevo kazalište, Rijeka

Rodna kuća Ivana pl. Zajca, Ulica Matije Gupca 19

Spomen-ploča na rodnoj kući Ivana pl. Zajca

Ivan (Johann, Giovanni) pl. Zajc rođen je u Rijeci 3. kolovoza 1832. godine. Došavši u Rijeku iz Bratislave 1830. godine njegov otac Ivan (Johann) Nepomuk (1800-1854) Zagicz (Zajitz), i sam glazbenik, razvijabogatuglazbeničkudjelatnostkao vojni kapelnik, učitelj gudaćih glazbala i pjevanja na glazbenoj školi, dirigent kazališnog orkestra, orguljaš i skladatelj. Uočivši sinovljevu nadarenost za glazbu, počeo ga je podučavati glasovir i violinu kad su mu bile tri godine. Zajc je prvi put javno nastupio u svojoj šestoj godini kao violinist u Glazbenom institutu, a nekoliko mjeseci kasnije i u Riječkom Adamićevu kazalištu. Zajčev otac nije želio da mu sin pođe putem profesionalnog glazbenika, jer je mislio da to nije zvanje kojim će si moći osigurati materijalnu sigurnost. Međutim, Zajc je imao majčinu podršku i od 1839. je pohađao glazbenu školu u Rijeci, gdje je učio violinu, violončelo i pjevanje. Ubrzo je počeo i skladati, krijući tu svoju djelatnost od oca, koji se još nadao da će mu sin postati odvjetnik. God.1844. nastaje njegov prvi opus *Ouvertura u E-duru* za glasovir.

2. ZAJC U MILANU (1850-1855)

ZAJC OPET U RIJECI (1855-1862)

1832

Rijeka

1850

Milano

1855

Rijeka

1862

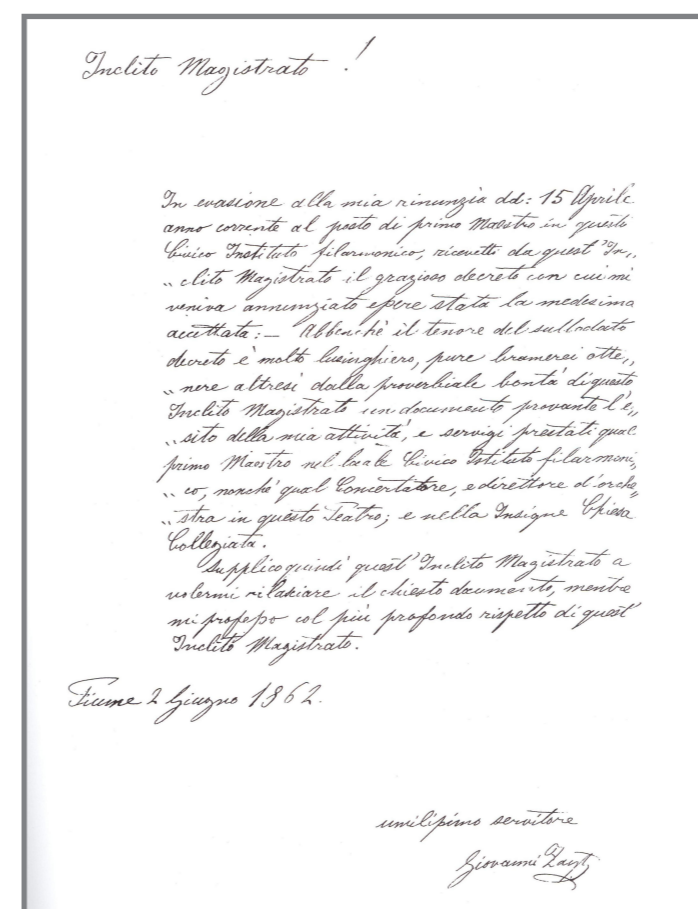
Beč

1870

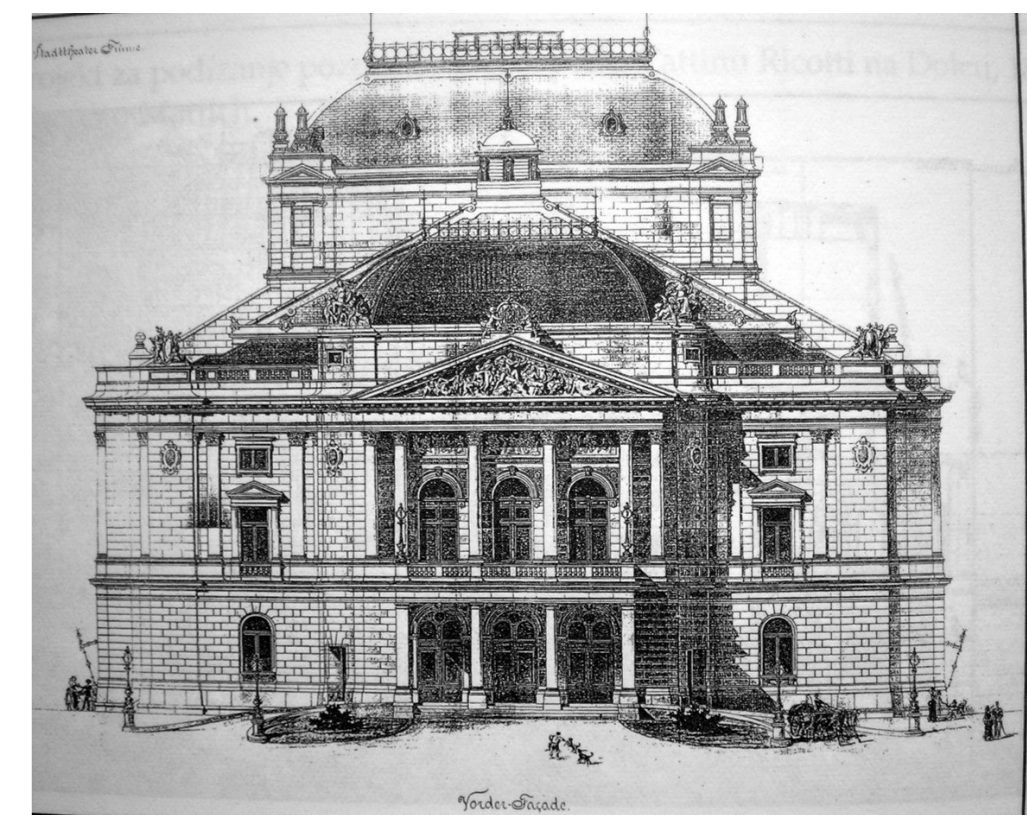
Zagreb

1914

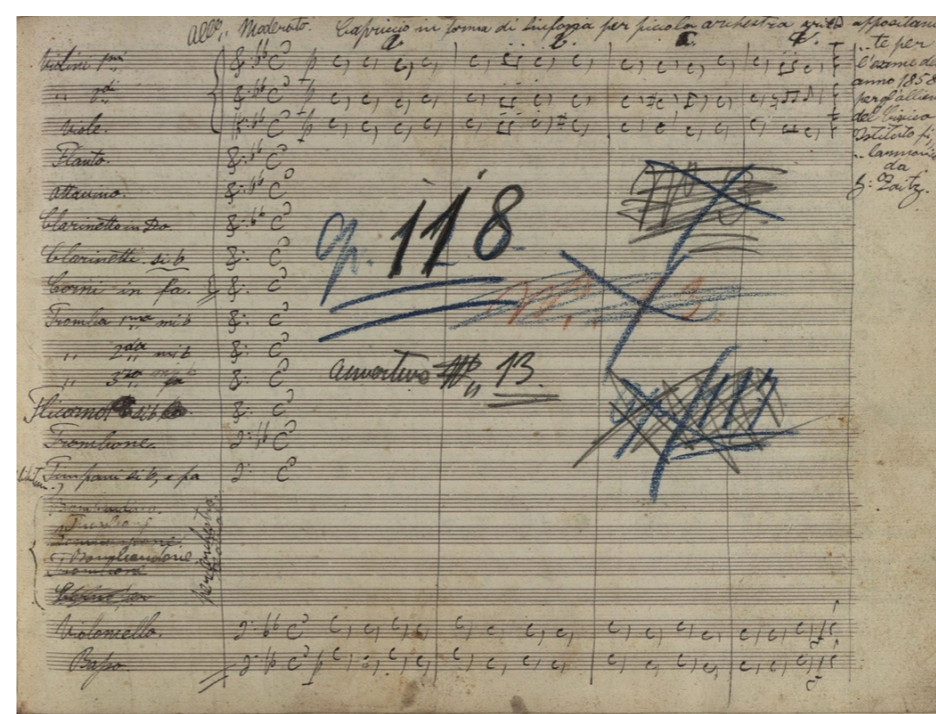
Zajc u Milano dolazi kad mu je bilo 18 godina, 11. studenoga biva primljen na Konzervatorij, gdje studira kompoziciju, dirigiranje, glasovir i violinu. Studij zaključuje 4. svibnja 1855. izvedbom svoje opere *La Tirolese* na libreto Francesca Guidija u kazalištu Konzervatorija. Njegova je opera bila izabrana kao najbolja od 20 studentskih radova napisanih na isti tekst. U izvedbi su sudjelovali polaznici Konzervatorija, a ravnao je sâm Zajc. Partitura nije u cijelosti sačuvana, ali se iz onodobnog tiska može pročitati da je autor pokazao prirodnu nadarenost, zanatsku sigurnost, „kreativnu snagu“, stilsku ujednačenost i osjećaj za scenu.

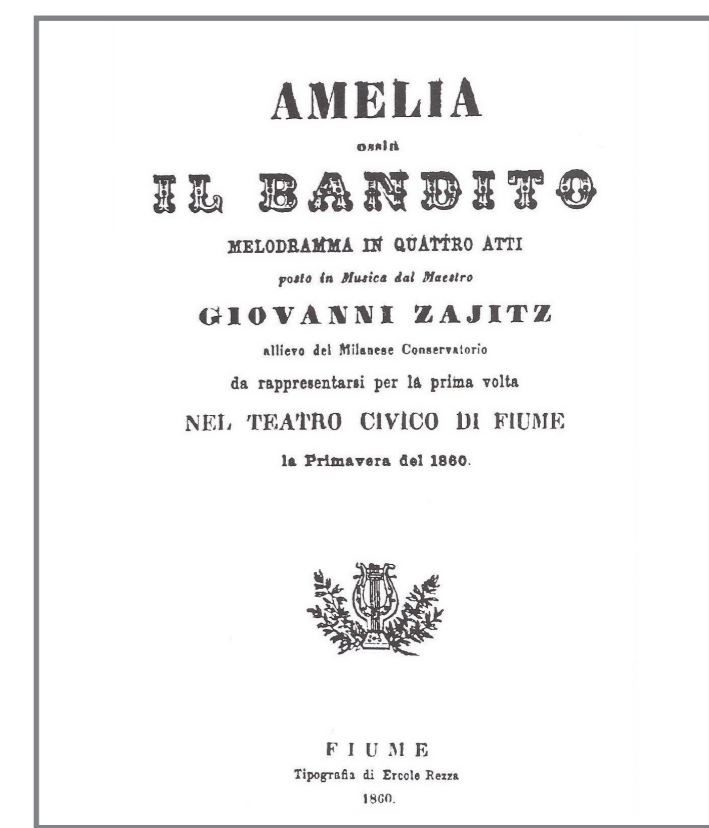
Zajčeva molba magistratu za dokument o njegovim aktivnostima i dužnostima u Rijeci (2.6.1862.)

HNK Ivana pl. Zajca, Rijeka

Ouvertura br. 13, op. 118 iz 1858. namijenjena učenicima Filharmonijskog instituta u Rijeci

Naslovnica libreta *Amelije* za praiizvedbu u Rijeci 1860.

Prva stranica opere *La Tirolese* (Zbirka muzikalija i audiomaterijala, NSK Zagreb)

Konzervatorij u Milanu

Premda mu je ponuđeno mjesto drugog dirigenta u milanskoj Scali, Zajc se listopada 1855. vraća u Rijeku, gdje zapravo nastavlja djelovanje svoga oca, ali u većem opsegu; dirigira postojećim orkestrom s kojim je, uz gostovanje pjevača, izvodio i razne, uglavnom talijanske opere, podučava u glazbenoj školi i već tada intenzivno sklada, a izvedbe njegovih djela postižu uspjeh. Među njima ističu se opere *Adelia* i *Amelia*, niz „simfonija“ (zapravo predigra) u verziji za glasovir, nekoliko misa, te *Gudački kvartet u E-duru*. Učlanjenjem u hrvatsku čitaonicu Zajc razotkriva i inicijalno zanimanje za hrvatsku riječ i pjesmu, te povremeno sklada odgovarajuće skladbe, primjerice četvorku *Živjela Hrvatska*. Ipak, sve to nije bilo dovoljno poticajno mladom skladatelju, što je, napokon, dovelo do Zajčeve odluke da napusti Rijeku.

3. ZAJC U BEČU (1862-1870)

1832

Rijeka

1850

Milano

1855

Rijeka

1862

Beč

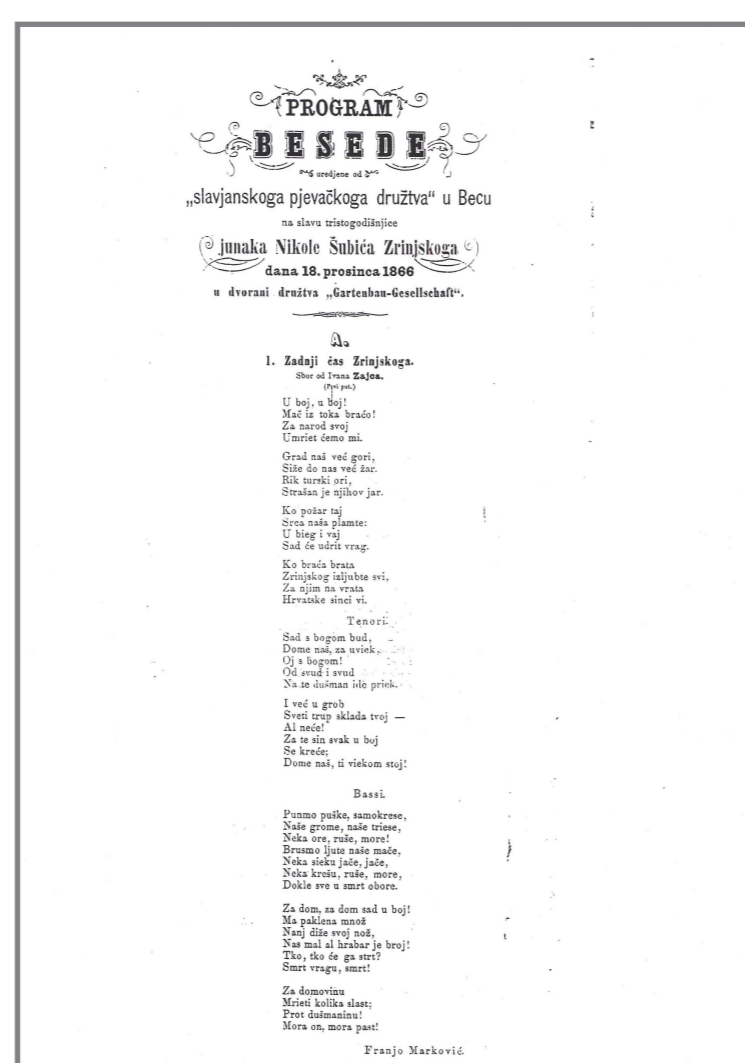
1870

Zagreb

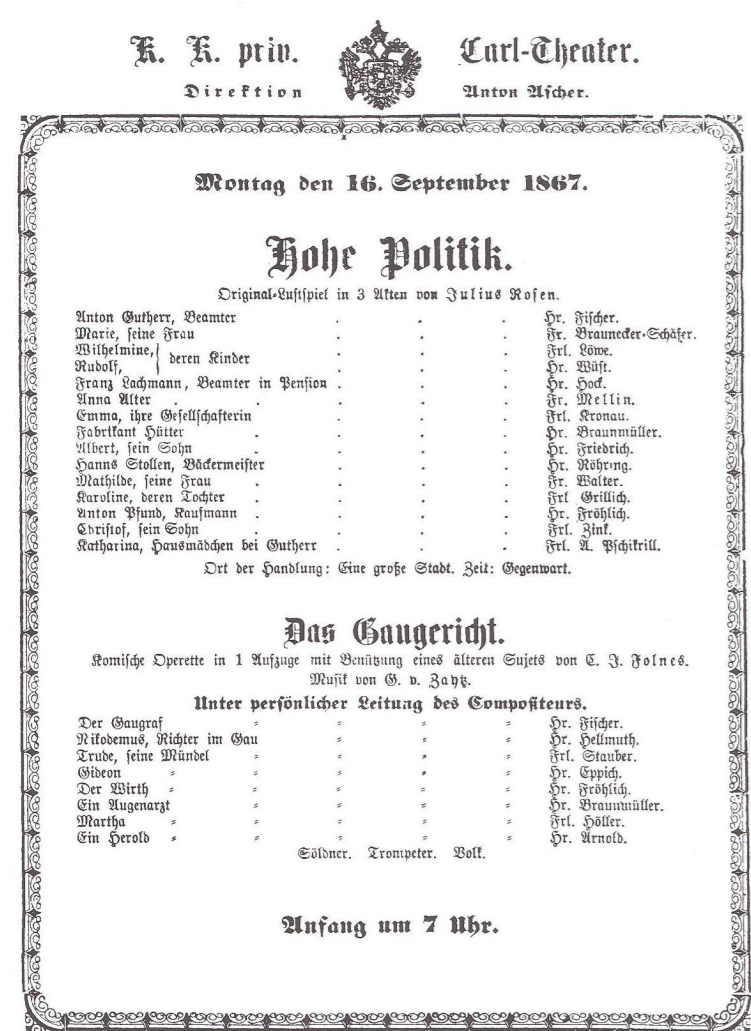
1914

Carl-Theater u Beču

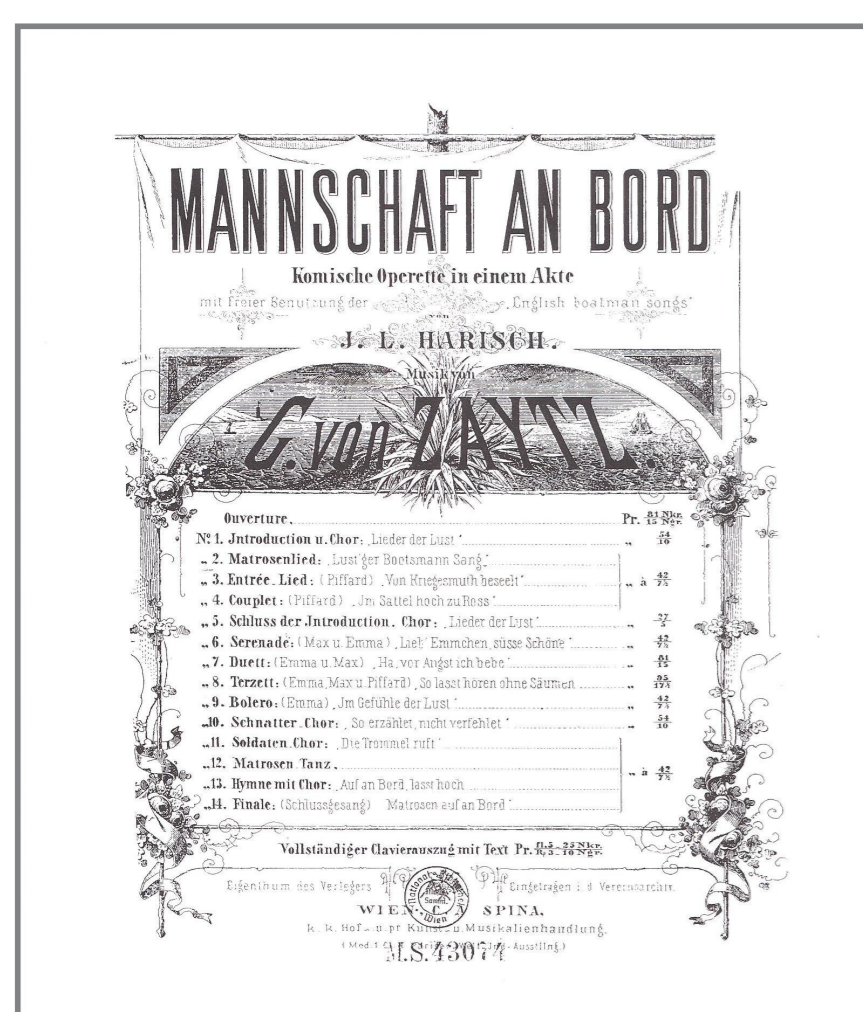
Program Besede "slavjanskoga pjevačkoga društva" u Beču 1866.

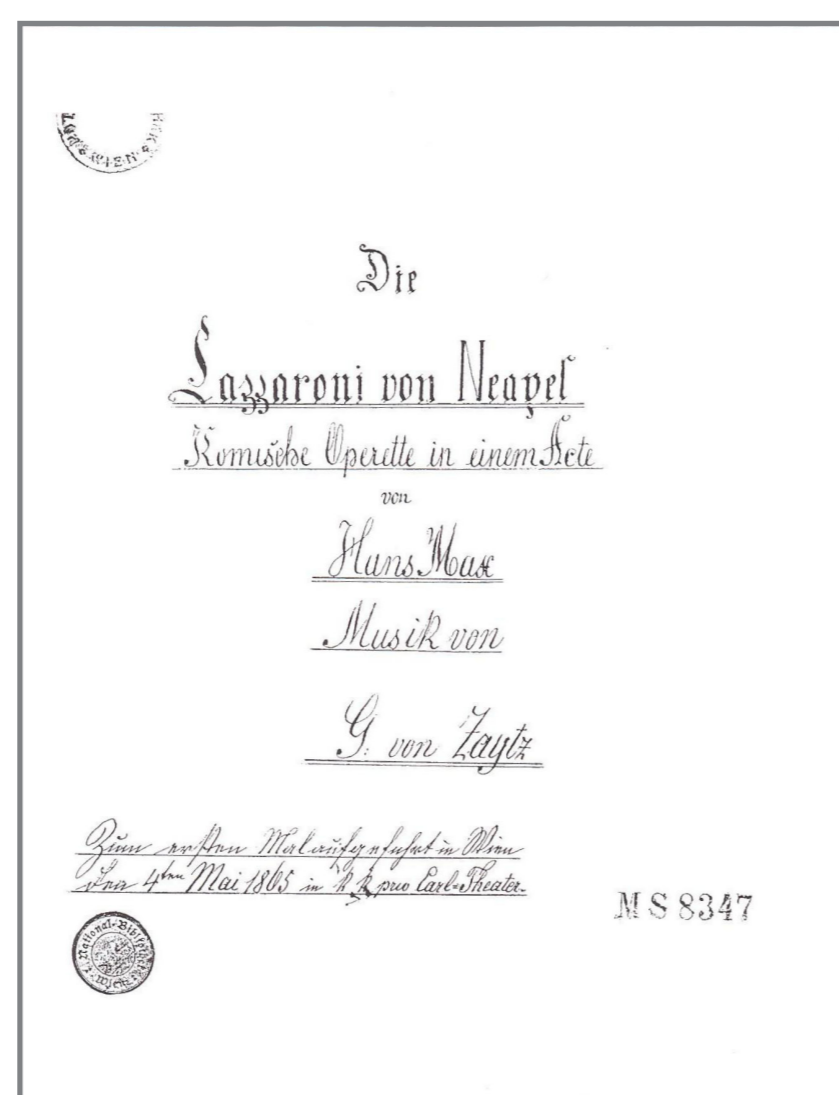
Najava i program izvedbe operete *Das Gaugericht* od 16.9.1867.

Theater an der Wien

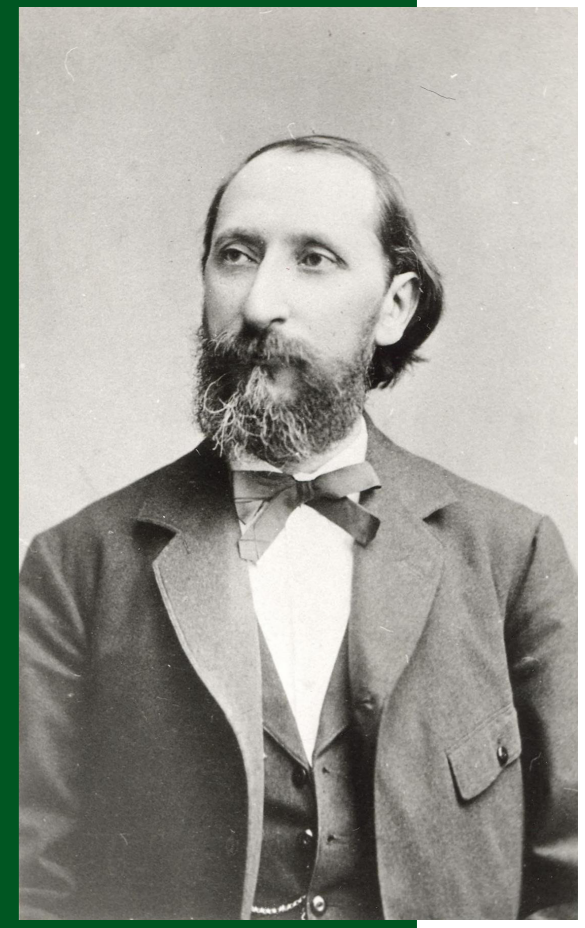
Naslovna stranica klavirskog izvotka operete *Mannschaft an Bord*

Naslovna stranica rukopisa *Die Lazzaroni von Neapel*, komične operete praiuzvedene u Beču 1865.

Tijekom nešto više od sedam godina boravka u Beču Zajc je skladao 24 i uspio izvesti 11 glazbeno-scenskih djela (10 opereta i 1 operu), stekavši znatnu popularnost. Neupitan uspjeh na području operete osiguravao je egzistenciju njemu i njegovoj obitelji. U Beču je, međutim, Zajc upoznao i hrvatske studente, a kasnije ugledne intelektualce Ivana Dežmana, Franju Markovića, Augusta Šenou, Ivana Zahara, okupljene oko Hrv. akad. Društva „Velebit“. U njihovu okruženju, kojim je vladala atmosfera nabijena rodoljubljem, Zajc je skladao i rodoljubni zbor *U boj, u boj*, koji je praiuzveden 1866. godine u povodu 300. obljetnice bitke između turskih i hrvatsko-ugarskih snaga kod Sigeta, a kasnije umetnut u njegovo remekdjelo, operu *Nikola Šubić Zrinjski*. U takvoj atmosferi, a i pod utjecajem izravna nagovaranja, u Zajca postupno sazrijeva odluka o povratku u Hrvatsku. Kada mu je, imenovanjem za ravnatelja i nastavnika škole Hrvatskoga glazbenog zavoda i nove, stalne hrvatske opere, osigurana i zajamčena materijalna egzistencija u Zagrebu, Zajc, ne dvoumeći, u siječnju 1870. odlazi iz Beča i dolazi u Zagreb.

4. ZAJC U ZAGREBU (1870-1914)

1832

Rijeka

1850

Milano

1855

Rijeka

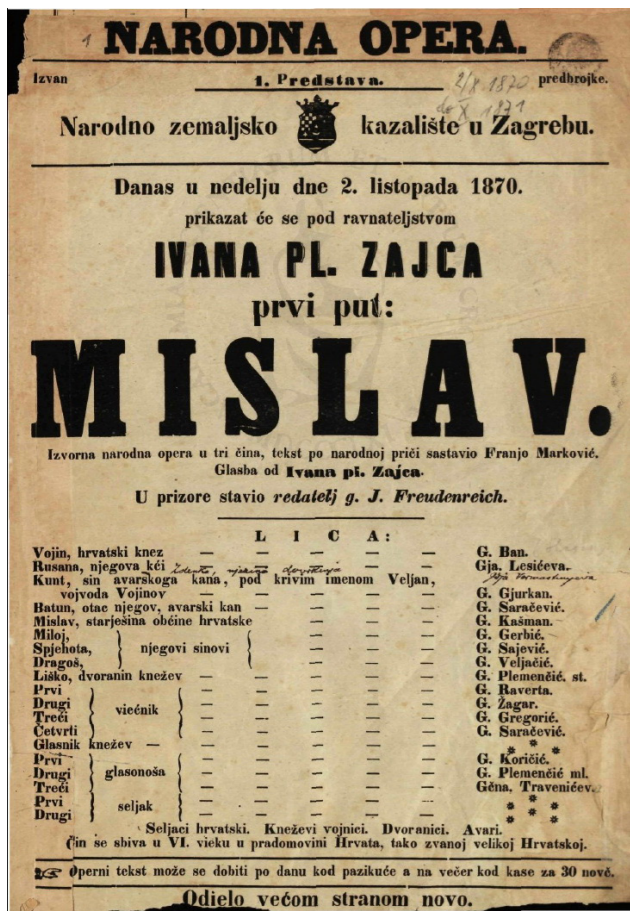
1862

Beč

1870

Zagreb

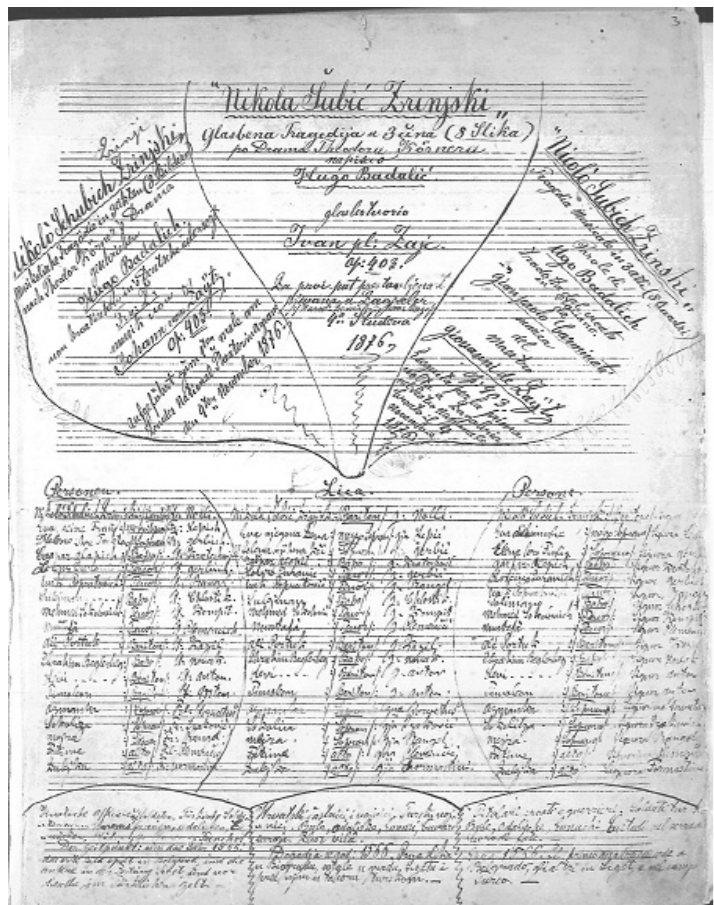
1914

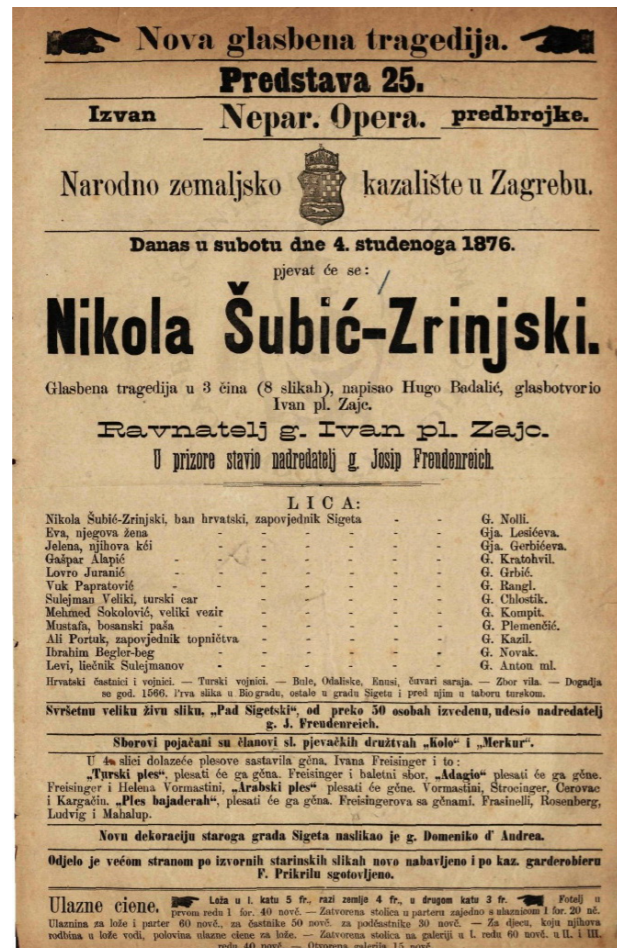
Objava prve izvedbe Zajčeve opere *Mislav*

HNK Zagreb 1895.

Naslovna stranica opere *Nikola Šubić Zrinski* (Zbirka muzikalija i audiomaterijala NSK)

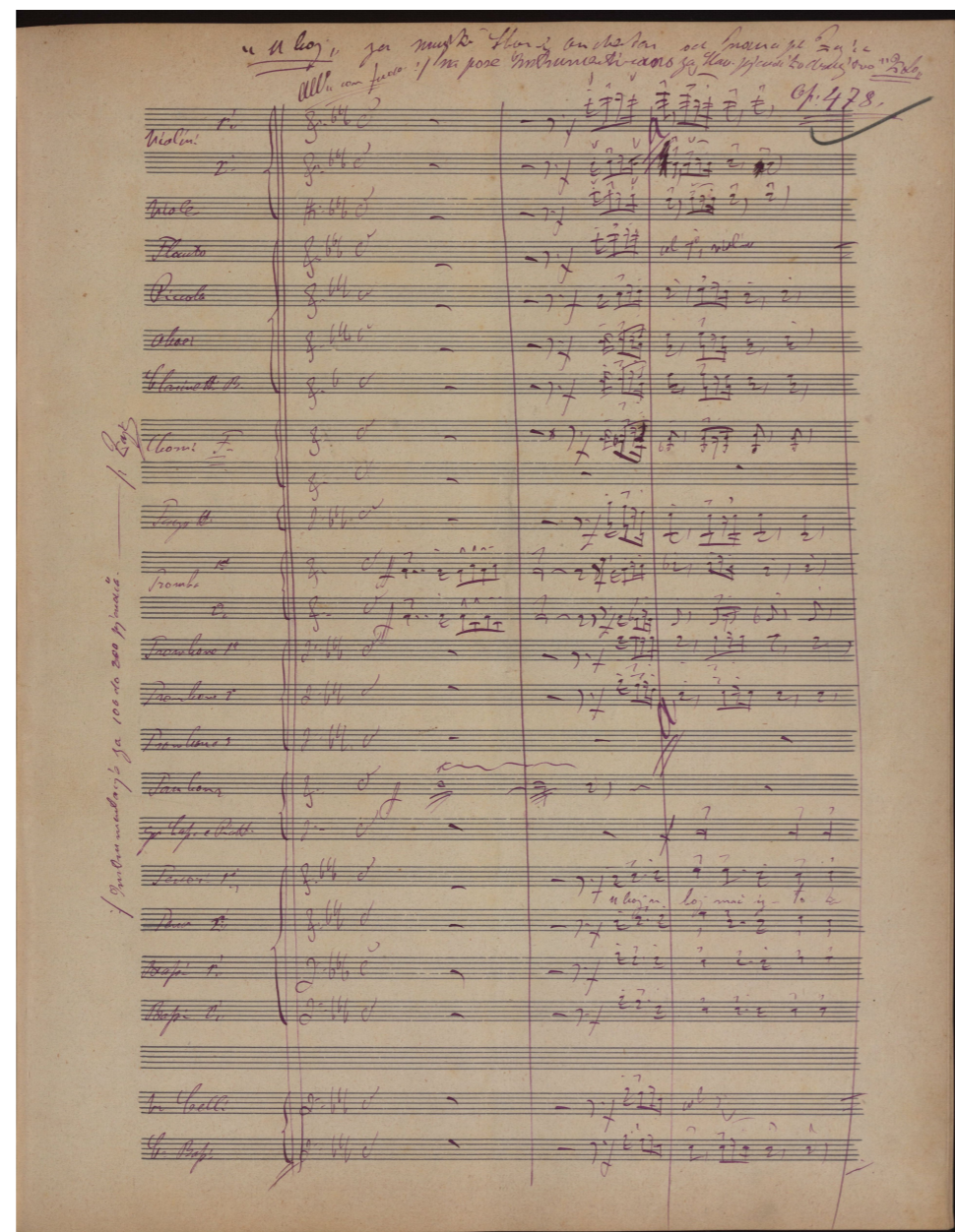
Objava prve izvedbe Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinski*

Marko Vušković kao Zrinski 1909.

Zgrada Hrvatskoga glazbenog zavoda u Gundulićevoj ulici u kojoj je bila glazbena škola

U boj za muški zbor i orkestar op. 478

Zajc sa unucima (Muzej grada Zagreba)

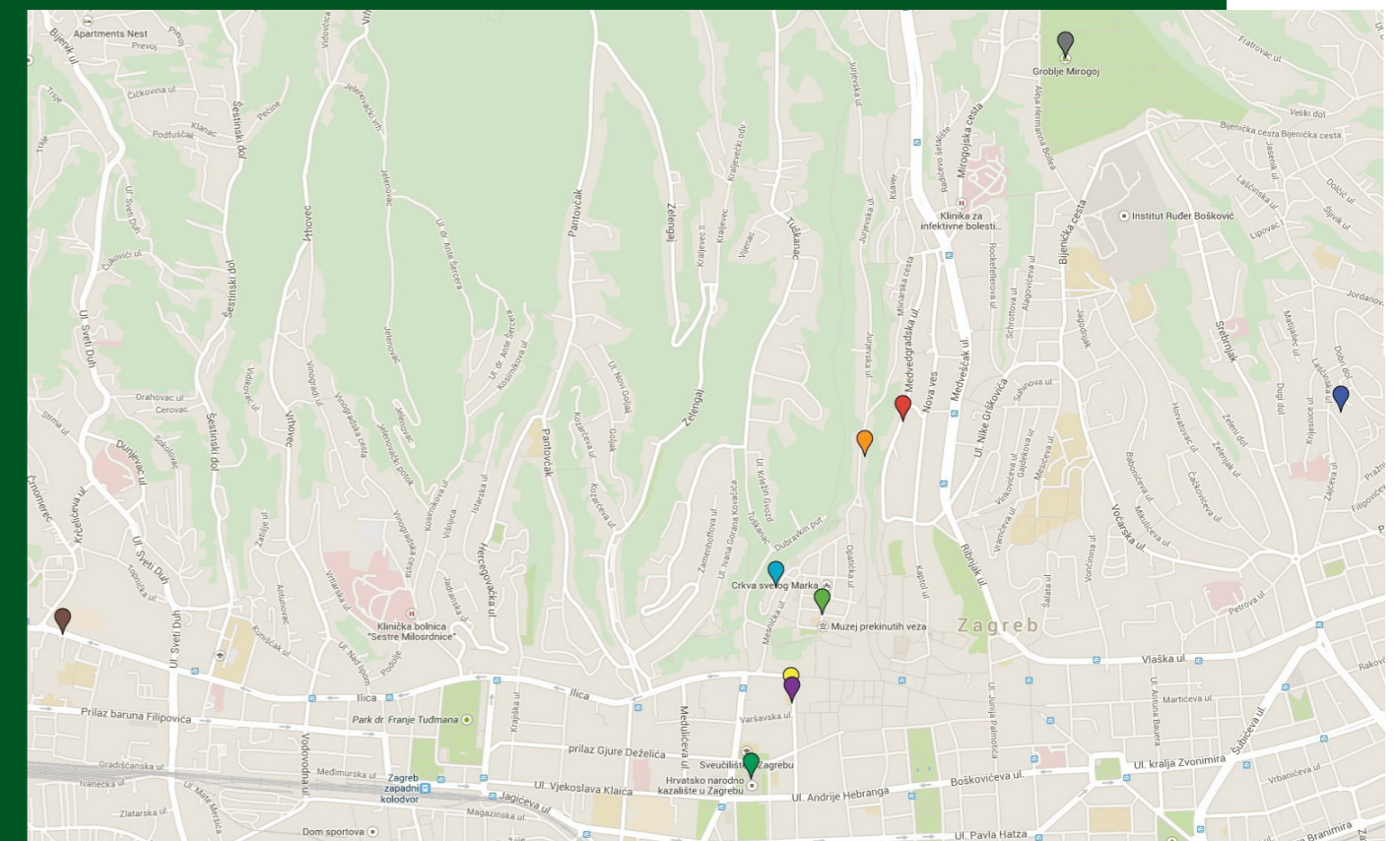
Situacija u glazbenom životu Zagreba kakvu je zatekao Zajc, bila je daleko od zadovoljavajuće i obilježena diletantizmom. Zajčev je zadatak zapravo bio profesionalizirati glazbeni život grada, što je on odmah po dolasku počeo i činiti. Već je 2. listopada 1870. otvorio prvorazdoblje uspješnog djelovanja stalne hrvatske opere (1870-1889) i to izvedbom *Mislava*, svoje prve opere napisane na hrvatski tekst, kojemu je autor bio Franjo Marković. Usto je Zajc bio potpuno svjestan važnosti kvalitetnog obrazovanja budućih glazbenika, pa znatnu pažnju posvećuje preustroju glazbene škole i kvaliteti nastave, u kojoj i sam sudjeluje kao nastavnik pjevanja, kraće vrijeme i glasovira, dok je kompoziciju podučavao privatno. Do odlaska u mirovinu 1908. godine Zajc nevjerojatnom radnom energijom djeluje na nekoliko razboja i postiže vidljive rezultate. Nivo izvedaba u operi podiže do europskog standarda. Tijekom 19 godina upravljanja zagrebačkom operom izveo je 52 opere, uključujući 11 hrvatskih, i 13 opereta, izgradivši temeljni repertoar, kojim je vladala talijanska opera. U svojstvu dirigenta pokušava organizirati simfonijske koncerte, a u kazalištu izvodi tzv. kvodlibete (*quodlibet*), odnosno različite vokalne i orkestralne ulomke. Uz sva ta zaduženja Zajc je našao vremena da sklada oko 1000 opusa i da se, prema kazivanju njegova sina Karmela, „posveti obitelji, da bude nježan suprug, izvanredno dobar otac i (kasnije) djed.“

„Da, ali on ostade usuprot svemu, usuprot spletkama, bedastoj kritici, gluposti u svim oblicima i na svim položajima, usuprot hrvatskom jalu ovdje, medju nama, žaleći bez sumnje više nas no mi njega, velikog čovjeka među sitnim, tričavim ljudima.“
Antun Gustav Matoš o Ivanu pl. Zajcu (Obična kronika, *Obzor*, 54 [20. 7. 1913] 196, 1-2)

Putevima Ivana pl. Zajca. O stotoj obljetnici smrti

5. IVAN PL. ZAJC - ZAGREBAČKA GLAZBENA TOPOGRAFIJA

Mjesta u Zagrebu na kojima se izvodila Zajčeva glazba te ona koja čuvaju spomen na njega

1832

Rijeka

1850

Milano

1855

Rijeka

1862

Beč

1870

Zagreb

1914

Stankovićev kazalište, Ulica sv. Ćirila i Metoda 5

Izgradio ga je trgovac Kristofor Stanković s 30 000 dukata koje je 1833. dobio na bečkoj lutriji. Ovdje je djelovala zagrebačka opera, koju je po dolasku iz Beča 1870. utemeljio Ivan Zajc te bio njezin ravnatelj do 1889. Zajc je obogaćivao operni repertoar nizom novih vlastitih djela te ostvarenjima domaćih i stranih skladatelja. Zagrebačkoj publici nudilo se po nekoliko (pa čak i desetak) opernih premijera godišnje, među kojima je bila i premijera opere *Nikola Šubić Zrinjski* 1876, kojom je dirigirao sâm Zajc. Posljednja predstava u Stankovićevu kazalištu održana je 1895. Zgrada je prenamijenjena u Gradsku vijećnicu, a kazalište je preseljeno u današnju zgradu.

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, Trg maršala Tita 15

Svečano ga je otvorio car Franjo Josip I. u listopadu 1895. Na svečanosti je izvedena *Slava umjetnosti*, alegorijski scenski prolog Stjepana Miletića uz glazbu Ivana Zajca, te osma slika Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinjski*. Na stropu gledališta nalazi se portret Ivana Zajca, djelo bečkog slikara i dekoratera Alexandra Demetrusa Goltza. Uz glavni ulaz, u auli, smještena je 1934. bista Ivana Zajca, rad kipara Frane Kršinića.

Snimio Ante Topić

Zajčeva kuća u Visokoj ulici 16

U ovoj je kući Zajc živio od dolaska u Zagreb 1870. do smrti 1914. Ispred njegove kuće bile su česte podoknice, osobito 15. svibnja, uoči skladateljeva imendana. Među najsjajnijima je bila ona nakon premijere njegove opere *Pan Tvardovski* u svibnju 1880. Povorka je pred Zajčevu kuću došla s bakljama i uz pratnju vojne glazbe, a potom je pjevačko društvo Kolo otpjevalo prigodnu pjesmu. Ovdje se nalazi i Zajčeva spomen-ploča, koju je 1925. postavila Družba „Braća hrvatskog zmaja“, u povodu 1000. godišnjice hrvatskog kraljevstva.

Mirogoj (arkade)

Zajc je preminuo 16. prosinca 1914. Pokopan je u obiteljskoj grobnici Zajc – Dolovčak. Uz njegovo je ime dodan plemićki nastavak „Zagicz“ te „vitez reda Franje Josipa I“.

Snimila Nada Bezić

Hrvatski glazbeni zavod, Gundulićeva ulica 6a

Zajc je bio ravnatelj Glazbene škole Hrvatskog glazbenog zavoda od 1870. do 1908. U udubini zida u velikoj dvorani postavljena je 1970. bista Ivana Zajca, rad kipara Vanje Radauša. U hodniku u prizemlju postavljena je 1977. spomen-ploča zaslužnim članovima HGZ-a od 1827. do 1977, na kojoj se navodi i Ivan Zajc.

Snimio Damil Kalogjera

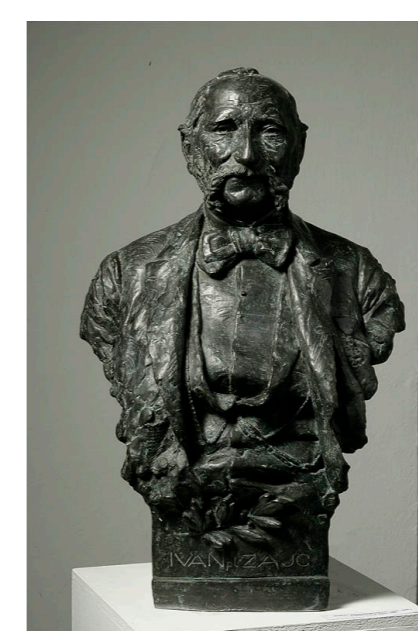
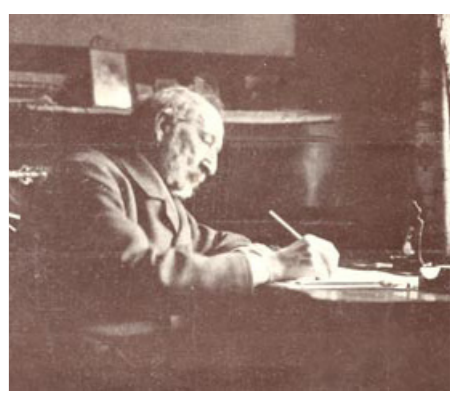
Muzej grada Zagreba, Opatička 20 – Zbirka Ivana pl. Zajca

Zbirku Ivana pl. Zajca čine predmeti koji su se nalazili u njegovoj radnoj sobi. Sačuvan je namještaj, portreti, albumi, fotografije i pokloni koji su za skladateljeva života činili autentičan ambijent. Od portreta se ističu portreti Ivana Zajca i njegove supruge Natalije, koje je naslikao Ferdo Quiquerez oko 1870. Za pisanim stolom Zajc je radio gotovo pola stoljeća. U altdeutsch vitrini smješteni su dirigentski štapići ukrašeni zlatom i srebrom koji su mu darovani na opernim premijerama. Svečano uvezane spomen-knjige i albumi podsjećaju na Zajčeve važne nastupe u Operi HNK i značajne obljetnice njegova glazbenog djelovanja. O njegovoj slavi i ulozi u glazbenim zbivanjima svjedoče lovor-vijenci, pokali, spomenice, čestitke, diplome te notna izdanja njegovih skladbi.

Glazbena škola Vatroslava Lisinskog, Gundulićeva ulica 4

U dvorani 1 nalazi se spomen-ploča postavljena 1972. godine, u povodu 140. godišnjice Zajčeva rođenja. U istoj se dvorani nalazi i bista, identična onoj u Hrvatskom glazbenom zavodu.

Gliptoteka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Medvedgradska ulica 2

Ovdje se, u sklopu Zbirke hrvatskog kiparstva od XIX. do XXI. stoljeća, čuvaju kip (MZ-707) i bista Ivana Zajca (MZ-810). Autor oba djela je kipar Robert Frangeš Mihanović. Digitalizirano: <http://dizbi.hazu.hr/?documentIndex=1&docid=18737> <http://dizbi.hazu.hr/?documentIndex=1&docid=18738>

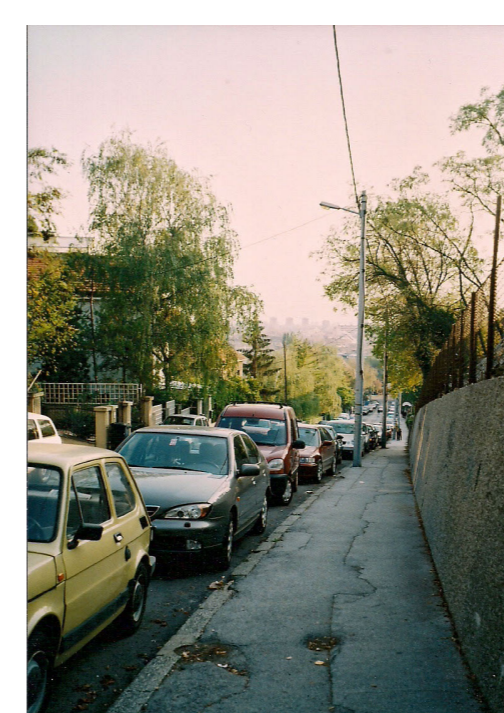
Osnovna glazbena škola Ivana Zajca, Ilica 227/4

Osnovana je 1970. u sklopu Narodnog sveučilišta grada Zagreba, ali se ubrzo odvojila kao samostalna ustanova. Tijekom svoje pedagoške i obrazovne povijesti odgojila je niz mladih umjetnika, glazbenika i profesora raznih instrumenata koji djeluju u zemlji i inozemstvu. Škola ostvaruje programe za klavir, violinu, violončelo, gitaru, flautu, klarinet, trubu, harmoniku, saksofon i teorijske predmete.

Zajčeva ulica, gradska četvrt Maksimir

Nazvana je tako 1928. godine. Objašnjenje pri imenovanju glasilo je: „najplemenitiji i najpopularniji hrvatski kompozitor 19. vijeka“.

Snimila Nada Bezić

Izvori:

- Nada Bezić: *Glazbena topografija Zagreba od 1799. do 2010.: prostori muziciranja i spomen-oblježja*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2012.
- <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-ivana-pl-zajca,11.html>